

Steffen SCHLANDT

RUDOLF LASSEL – 150 DE ANI DE LA NAȘTERE

Persoana cea mai importantă a muzicii bisericești din secolul al XIX-lea în rândul sașilor rămâne Rudolf Lassel, care prin calitățile sale de dirijor, organist, pianist, profesor și compozitor a lăsat o amprentă puternică asupra vieții muzicale brașovene.

Rudolf Lassel s-a născut într-o familie care a prețuit foarte mult cultura și avea să-l determine de mic să se ocupe de învățarea pianului și apoi a teoriei muzicale.

Printre profesorii săi îi putem aminti mai întâi pe bunicul său, Franz Lassel, pe Johann Hedwig (fiul compozitorului Johann Lucas Hedwig), Friedrich Lurtz (cantorul Bisericii Negre) și pe Ottomar Neubner (regens chori al Bisericii Catolice din Brașov). La gimnaziul evanghelic (azi Liceul Teoretic „Johannes Honterus”), pe care l-a absolvit în anul 1880, Rudolf Lassel a scris deja primele compoziții prin anii 1876-1877 (compoziții pentru pian din sfera muzicii de dans). După bacalaureat, Rudolf Lassel a plecat la Leipzig pentru a studia teologia și psihologia. După un an

însă a renunțat la aceste materii și s-a înscris la data de 22 aprilie 1881 la Conservatorul de Muzică. Acest conservator a atras studenți din întreaga Europa datorită calității profesorilor săi. Printre studenții prezenți la Leipzig o dată cu Lassel îi putem găsi și pe brașovenii Gheorghe Dima și Iacob Mureșianu. Rudolf Lassel a fost elevul lui Salomon Jadassohn (compoziție și teorie), Johannes Weidenbach (pian), Heinrich Klesse (canto), Carl Piutti și Robert Papperitz (orgă). Aprecierile profesorilor la adresa lui Rudolf Lassel sunt consemnate în foaia școlară de absolvire și nu se limitează doar la un calificativ, ci evidențiază explicit calitățile și competențele sale. La examenele de absolvire din 19 mai 1882 și 28 aprilie 1882 desfășurate la Biserica Sf. Nicolae din Leipzig, Rudolf Lassel a interpretat Preludiul și Fuga în la major de J.S. Bach și propriul Preludiu și Fuga în do minor. Întoarcerea în Transilvania s-a produs după 7 iulie 1883, dată la care a primit diploma de absolvire.

Până să primească postul de organist la Biserica Neagră, Lassel a fost profesor la gimnaziul evanghelic din Bistrița unde a reușit să ridice nivelul muzical, mai ales în domeniul vocal, în cei 2 ani de activitate. Postul de la Brașov a devenit liber, datorită faptului că Hermann Geifrig (predecesorul lui Lassel) a fost internat la un ospiciu de psihiatrie și a trebuit să renunțe la post. Dintre primele măsuri care au îmbunătățit calitatea muzicii de orgă consemnăm adoptarea unui repertoriu mult mai vast axat pe doi poli importanți: muzica lui J.S. Bach și muzica romantică (atunci contemporană). Calitățile de organist ale lui Lassel au fost imediat remarcate și astfel instrumentul din Biserica Neagră a putut din nou să răsune la posibilitățile sale reale. Postludiul după slujbă a primit o însemnătate mult mai mare, fiind anunțat cu câteva zile în avans în paginile ziarului „Kronstädter Zeitung”. Interesant ne pare astăzi faptul că muzica de orgă a lui Mendelssohn, pe care Lassel a cunoscut-o la Leipzig, nu apare în repertoriul adoptat. Orga Buchholz din Brașov este azi recunoscută drept un instrument de referință pentru această muzică. Spre deosebire de programele de astăzi, concertele de orgă din acea vreme au inclus deseori doar părți dintr-o compoziție. Transcrierile diferitelor teme din alte genuri muzicale s-au bucurat de o mare popularitate. Calitatea de bun improvizator la orgă al lui Rudolf Lassel este astăzi principalul handicap pentru a-l cunoaște mai bine pe planul compozițiilor de orgă. Din păcate sunt păstrate doar cele două compoziții mari

pentru orgă solo: *Preludiul și fuga în do minor și Fantezia pe coralul „Ein' feste Burg ist unser Gott” (O cetate puternică este Dumnezeu nostru)*. Un preludiu de coral pe tema *Te Deum (Grosser Gott wir loben dich/Dumnezeu mare Te lăudăm)* și 121 de preludii mici de coral sunt incluse în cartea de corale publicată în anul 1900, la Sibiu.

Orga a fost folosită și în două compoziții importante ca instrument principal: „*Die Leidensgeschichte unseres Herrn*” (*Patimile după Matei*) și „*Busslied*” (*Cântecul căinței*).

În iulie 1912 Lassel a cântat un concert în care a improvizat pe tema coralului „*Mai aproape de Tine, Doamne/Closer to you, o Lord*” – ca amintire pentru victimele naufragiului de pe Titanic din aprilie 1912, fiind un exemplu elocvent pentru arta improvizăției. Au mai existat și alte ocazii în care Lassel a putut să uimească publicul cu imaginația sa bogată și arta registrației.¹

Contactele sale cu Casa Regală de la București au început o dată cu concertele de pian și orgă din Castelul Peleş, unde a cântat pentru regina Elisabeta. Două dintre poeziile ei au fost transpuse pe muzică de Lassel. Construcția orgii Rieger din castelul Peleş este de asemenea legată de numele lui Rudolf Lassel.

Aportul lui Rudolf Lassel la dezvoltarea muzicii de orgă din Braşov este dat mai ales prin concertele sale de orgă, în care a generat în rândul publicului interesul pentru acest gen de muzică, care nu fusese foarte popular. Incluziunea în postludiul slujbei religioase a unei piese reprezentative, și cererea presbiteriului de a cânta înainte de slujbă un preludiu pentru „*înălțarea sufletelor*”, justifică interesul crescut pentru muzica de orgă. Totodată, instrumentul din Braşov era în acea vreme (din 1839 până în anul 1914) cel mai mare din Transilvania, și oferea posibilități de interpretare practic nelimitate. Cererea lui R. Lassel formulată după 1914 de a modifica orga înspre sistemul pneumatic (referindu-se la nou construita orgă pneumatică din Sibiu) a rămas, din fericire, nerezolvată. Dorința de a modifica tribuna orgii, pentru a permite corului și orchestrei să cânte din fața orgii nu a putut fi îndeplinită decât în anul 1923, la 5 ani de la moartea sa.

Întreaga sa activitate muzicală a gravitat în jurul Bisericii Negre. Corul de elevi înființat de el în anul 1894 (*Schülerkirchenchor*) după modelul corului din Biserica Sf. Toma din Leipzig (*Thomaner*), a participat la îmbogățirea slujbelor religioase și i-au permis lui Lassel să abordeze un repertoriu bogat și valoros. Prima cantată de Bach care s-a cântat la Braşov în anul 1907 (*Wachet auf ruft uns die Stimme BWV 140*), a fost cântată de către acest cor de tineri. Aparițiile acestui cor la diferitele ocazii din Braşov și Țara Bârsei au fost un impuls și pentru alte comunități de a crea astfel de coruri. La reuniunea bărbătească de cântări (*Männerengesangsverein*) a fost primul dirijor între anii 1889-1902.

Cu acest cor și împreună cu corul de tineret a reușit să cânte la Braşov oratoriile „*Elias*” de Mendelssohn și „*Creațiunea*” de J. Haydn. Activitatea sa pedagogică a cuprins orele de muzică la gimnaziu (pentru care a redactat un manual în 5 volume cu cântece populare și religioase) și ore particulare de muzică la materiile pian, canto și orgă.

Prin Rudolf Lassel repertoriul abordat la Biserica Neagră s-a îmbogățit cu lucrările pentru orgă de J.S. Bach și în domeniul vocal cu școala romantică, cu precădere cea germană.

Înființarea corului de tineret, precum și colaborarea acestuia cu corul bărbătesc, au constituit premisele viitorului cor Bach, care avea să se formeze în anul 1933.

Lassel a compus mai ales lucrări vocale: în compozițiile sale vom regăsi 12 lucrări instrumentale și 138 de lucrări vocale.

Elevul său cel mai cunoscut a fost Paul Richter, care i-a urmat calea și a studiat la Leipzig, în locul unde Rudolf Lassel începuse în anul 1881.

¹ De exemplu în anul 1917, când i-a prezentat orga împăratului german Wilhelm II.

Rudolf Lassel (1861-1918) – 150 Jahre seit seiner Geburt Zusammenfassung

„Wer erinnert sich noch mit mir des herzigen blondgelockten Knaben, der, bei rauher Luft im blauen Kragenmäntelchen, an dem Turm unserer Stadtpfarrkirche sein sandbeladenes Wägelchen hin – und herzog oder in einem Sandhaufen Backofen baute? Es war des Conrektor Franz Lassel jüngerer Sohn, der Rudi. [...] Und dann nach Jahren ist er mein Schüler in den oberen Klassen gewesen, ein ganz eigenartiger Schüler. Erschlossen war ihm Herz und Sinn für alles, was unter Menschen groß und edel ist, verständig folgte er in allen Fächern dem Unterricht; aber ungleichmäßig schien der Erfolg und zeitweilig zeigte sich an ihm ein träumerischer Zug. Wer ihn näher und mit Liebe beobachtete, erkannte seine außerordentlichen Gaben und als deren Folge die eigenartigen Züge und ließ ihn gewähren. Der Geniale darf nicht mit der Elle des Alltags gemessen werden. So ward das Ziel der Honterusschule glücklich und freundlich erreicht. Unvergessene Stunden, als wir beide am Abend des Reifeprüfungstages (1880) gemütlich zusammensaßen und nachher bis über Mitternacht im Glanz des Vollmondes durch die Straßen unsrer lieben Vaterstadt schlenderten, seine Zukunft beratend. [...] Leipzig ward Rudolf Lassels Bildungsstätte. An der Hochschule besuchte er theologische und philosophische Vorlesungen, bis der Kern seiner Begabung durchbrach und die Musikhochschule seine volle Nährmutter ward. Nach kleinen Anstellungen in Kronstadt und Bistritz vom Herbst 1883 an verwirklichte sich der Traum der Jugend: er wird am 7. Januar 1887 zum Organisten, später auch Kantor an der Stadtpfarrkirche seiner geliebten Vaterstadt berufen. Als Musiklehrer, als Organist, als Kantor leistet er Großes. Mit geringen Mitteln schafft er Neues und Wirksames.[...]”

Hier unterbrechen wir den Gedenkartikel, den Franz Herfurth (Pfarrer und Lehrer in Kronstadt) am 19. Januar 1918 in der Kronstädter Zeitung veröffentlichte. Es sei mit erlaubt diese „Neuen“ und „Wirksamen“ Leistungen zu benennen:

Als Kantor gründete er 1894 den Schülerkirchenchor, eine Singgemeinschaft nach dem Modell der „Thomaner“ aus seiner Studienstadt Leipzig. Der Chor bestand aus bis zu 70 Schülern des Unter- und Obergymnasiums, die den Kirchen – und Choralgesang bereichern sollten, ist aber auch in eigenen Konzerten aufgetreten und war in kurzer Zeit in der Lage, anspruchsvolle Werke vorzutragen. Ab dem Jahr 1899 unternahm der Chor Reisen in das Burzenland, um die Gemeinden in der musikalischen Förderung solcher Schulchöre zu stärken und motivieren.

1907 erklang in Kronstadt zum ersten Male eine Bachkantate („Wachet auf ruft uns die Stimme“), in den folgenden Jahren wurden auch weitere Bachkantaten aufgeführt und so die Tradition der Bach’schen Musikaufführungen begründet. Lassels Schülerkirchenchor bestand bis Januar 1918. Nach dem Krieg gab es weder einen neuen Kantor noch Konzerte des Schülerkirchenchores. Erst mit dem neuen Kirchenmusiker Victor Bickerich nahm der Schülerkirchenchor seine Proben wieder auf und konnte zu Pfingsten 1922 das erste Mal auftreten. Mit Bickerich wurde die Bach-Tradition weiterhin gepflegt und zu den uns bekannten Höhepunkten geführt.

Als Organist förderte Lassel das Verständnis für die Orgelmusik durch Vorankündigungen der am Sonntag erklingenden Werke in der „Kronstädter Zeitung“. In diesen Zeilen versucht er diese Musik leichter verständlich zu machen und die Buchholz – Orgel so zum einem Zentrum seines Wirkens zu machen. Seine Improvisationskonzerte waren besonders beliebt. Es gibt zahlreiche Berichte und Briefe von Zuhörern (Soldaten, Besucher, Gemeindeglieder) in denen diese Konzerte beschrieben werden.

Neben dem Orgelspiel und der Arbeit als Chorleiter ist Lassel vor allem als *Komponist* hervorgetreten und hier besonders im Bereich der vokalen Musik. 12 instrumentalen Kompositionen stehen 138 vokale Werke (Chöre, Männerchöre, Lieder, eine Romanze, ein Singspiel usw.) gegenüber. Etliche seiner Werke sind verschollen, aber fast alle erhaltenen Handschriften befinden sich in einem Koffer in der Schwarzen Kirche. Seine Passionsmusik (Matthäuspassion) ist sein wichtigstes geistliches Werk. Seine Lieder (in deutsch und sächsisch geschrieben) kannte man in ganz Siebenbürgen. Rudolf Lassels jüngere Schwester, Helene, betätigte sich ebenfalls im Liedschaffen und hinterließ 4 gelungene Kompositionen.

Rudolf Lassel hat in seiner Vaterstadt noch keine Strasse, keinen Gemeinschaftsraum oder auch keinen Chor der seinen Namen trägt. Auch gibt es keine Gedenktafel an einem der Häuser, in denen er gelebt hat (Kirchhof und Neugasse). Dies könnte sich ab dem Herbst 2011 ändern, da man anlässlich von MUSICA CORONENSIS eine solche Tafel am C-Gebäude des Johannes Honterus Lyzeum anbringen will. Die Berufung Rudolf Lassel an die Stelle des Organisten und Kantors der Schwarzen Kirche kann als ein Glücksfall für die Kronstädter Musikgeschichte und insbesondere für die Honterusgemeinde angesehen werden. Mit ihm begann eine Zeit, in der das musikalische Potential unser wunderbaren Orgel ausgeschöpft und an die breite Masse gebracht werden konnte. Seine Vorhaben im chorischen Bereich haben sich auch bei seinen Nachfolgern erhalten können und nicht zuletzt war sein Einfluss auf seinen Schüler Paul Richter entscheidend, der dann auch nach Leipzig zum Musikstudium zog. Voller Dankbarkeit für seine Leistungen wollen wir in diesem Jubiläumsjahr diesem Kronstädter Organisten, Kantor, Pianisten, Chordirigenten, Musikpädagogen, Komponisten und Kirchenmusikdirektor durch die Aufführung einiger Werke danken!